

Наташа Радусин Бардић

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

УПИТНЕ РЕЧЕНИЦЕ У ГРАМАТИКАМА ФРАНЦУСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Употреба одговарајуће синтаксичке структуре за исказивање интерогативног модалитета у француском језику зависи од тога да ли је реч о усменом или писменом виду изражавања, о степену формалности исказа, као и о односу међу учесницима у комуникацији. Према томе, за правилно постављање питања на француском језику, нужно је познавање не само њихове синтаксичке структуре, већ и улоге ситуационог раслојавања на основу кога се врши прави-лан одабир међу мноштвом потенцијалних хетерогених структура. Како се та специфична одлика интерогативног модалитета у француском језику одражава на учење француског као страног језика? У покушају да се пронађе одговор на ово питање, анализиран је начин на који су представљене упитне реченице и језички регистри у појединим граматицима намењеним за учење француског као страног језика, објављеним на француском и српском језику, а наведени су и примери из различитих метода за учење француског језика.

Кључне речи: упитне реченице, француски као страни језик

Упитне реченице у настави француског језика. У савременом француском језику, постоји више начина за исказивање интерогативног модалитета, те се тако једно од првих питања које се научи у настави француског као страног језика – „Како се ти зовеш?“ може поставити на четири начина: *Comment t'appelles-tu?*; *Comment tu t'appelles?*; *Comment est-ce que tu t'appelles?*; *Tu t'appelles comment?*

Како се напоредно постојање хетерогених структура за исказивање интерогативног модалитета одражава на учење француског као страног језика? Како се та појава објашњава у граматицима француског као страног језика? Да ли граматике француског као страног језика верно исказују заступљеност одговарајућих облика упитних реченица међу којима, у усменој комуникацији, у складу са савременим проучавањем интерогативног модалитета у француском језику, често предњаче супстандардни облици, или искључиво заступају стандардне облике, без напомена о употреби?

У трагању за одговорима на ова питања, анализиран је одређен број граматика за учење француског као страног језика и наведени су примери објашњења упитних реченица у појединим методама за учење француског језика.

Док граматике намењене првенствено изворним говорницима настоје да прошире или коригују већ постојеће знање, граматике намењене странцима теже да, често у концизном облику и избегавајући сложена термилошка објашњења, помогну у стицању основног језичког знања, нудећи, при том, углавном, обавештења о употреби која су странцима драгоцене, а, која се, међу изворним говорницима, обично подразумевају. Према томе, занимљиво је видети како су упитне реченице представљене управо у граматицима француског језика намењеним странцима, а у овом раду анализирани су оне граматике француског као страног језика које се сматрају доступним нашим студентима (конкретно, студентима Филозофског факултета у Новом Саду), а које су објављене на француском (страни аутори) или српском језику (домаћи аутори)¹.

Приликом навођења примера објашњења упитних реченица у различитим методама за учење француског језика, намера је била да буду обухваћена два методолошка правца која су обележила савремену наставу страних језика: аудио-визуелна глобално-структурална (АВГС) метода и комуникативни приступ у учењу страних језика, те је одабрана по једна метода за сваки од ова два правца.

Дакле, након опште поделе и описа упитних реченица у француском језику, биће дат приказ начина образовања директног питања у одабраним граматицима француског као страног језика, а затим ће бити и наведени примери различитог приступа у објашњењу интерогативног модалитета у француском језику који је заступљен у одабраним методама за учење француског језика.

Врсте упитних реченица у француском језику. Упитне реченице у француском језику разликују се у зависности од тога да ли се односе на цео исказ или на само један његов део, те се деле на следеће две категорије²:

- 1 Предмет анализе су биле доступне граматике француског као страног језика, али треба напоменути да студенти имају на располагању и додатну уџбеничку литературу где су, уз стандарднојезичке облике, дате корисне напомене о упитним облицима у разговорном језику (видети Д. Точанац, „Propositions, phrase et texte. Syntaxe de phrase française“, 1989.), али која овим радом није обухваћена, јер се описана анализа односила искључиво на граматике.
- 2 Ова подела је у појединим граматицима објашњена на основу критеријума да ли упитне реченице садрже или не садрже упитне речи, те тако оно што је овде названо тоталним питањима одговарало би „питањима без упитних речи“, а оно што је овде названо парцијалним питањима одговарало би „питањима са упитним речима“ [Драшковић 1992]. Подела заснована на овом критеријуму је спорна јер међу „питањима без упитних

I) тотална питања (нпр. *Tu viens?; Est-ce que tu viens?; Viens-tu?; Paul, viendra-t-il?*), и

II) парцијална питања (нпр. *Quand viens-tu?; Quelle heure est-il?; Qui est-ce?; Comment vous vous appelez?; Qu'est-ce que c'est?* итд.).

I) Тотална питања у француском језику. Тоталним питањима тражи се афирмација или негација целог исказа. Дакле, очекивани одговор на тотална питања је „да“ (*oui* – ако се даје потврдан одговор на питање постављено у потврдном облику или *si* – ако се даје потврдан одговор на питање постављено у одричном облику)³ или „не“ (*non*)⁴. Тотална питања могу бити постављена на три начина:

а) помоћу узлазне интонације (нпр. *Tu viens?*⁵),

б) помоћу израза *est-ce que* (нпр. *Est-ce que tu viens?*), или

в) помоћу инверзије, која може бити проста ако је субјекат лична заменица, неодређена заменица *on* или показна заменица *ce* (нпр. *Viens-tu? Arrive-t-on? Est-ce vrai?*), или сложена ако је субјекат именица која стоји испред глагола и понавља се иза глагола у виду ненаглашене личне заменице 3. лица једнине или множине (нпр. *Paul, viendra-t-il?*).

Уколико је питање постављено у 1. лицу једнине⁶, уобичајен облик образовања питања је помоћу узлазне интонације (нпр. *Je viens?*) или помоћу израза *est-ce que* (нпр. *Est-ce que je viens?*), док је инверзија ретка и среће се у негованом језику (поједини облици у 1. лицу једнине се релативно чешће употребљавају у односу на остале, као нпр.: *suis-je, ai-je, sais-je, vois-je, dois-je, puis-je, dis-je, vais-je, itd.*, а облици попут *parlé-je, arrivé-je*, итд. веома су ретки и срећу се искључиво у књижевном језику).

речи“ разликујемо питање постављено помоћу интонације (нпр. *Tu viens?*), питање постављено помоћу инверзије (нпр. *Viens-tu?; Paul, viendra-t-il?*), али и питање постављено помоћу израза *est-ce que* (нпр. *Est-ce que tu viens?*) који, такође, спада у врсту упитних речи особиту по томе што се односи на цео исказ, а не на само његов одређен део. Како би се избегло увођење посебних термина (тотално / парцијално питање), поједине граматике прибегавају описној подели на основу које разликујемо: I) питања која је очекивани одговор *oui, si* или *non*, II) питања помоћу којих тражимо конкретну информацију: а) о некој особи; б) о неком предмету; в) о околностима одвијања радње; или г) питањем се тражи избор између више понуђених могућности које се односе на особе или предмете [Callamand 1989].

3 Уколико се на крају питања употреби: *n'est-ce pas?*, очекује се потврдан одговор (нпр. *Tu viens avec nous, n'est-ce pas? – Oui, j'arrive tout de suite!*).

4 Наравно, подразумева се да су могући и неодређени одговори као нпр.: *peut-être, je ne sais pas, je ne crois pas*, и сл.

5 Испред глагола који почиње на самогласник, овај облик би, у разговорном језику, услед синкопе, звучао: *T'as compris?* (уместо: *Tu as compris?*).

6 Морамо напоменути да се ова питања, по самој својој природи, ретко користе јер обично, у усменом и писменом изражавању, питања упућујемо неком другом лицу у циљу успостављања комуникације и добијања тражене информације, а ретко питања упућујемо самима себи.

II) Парцијална питања у француском језику. У парцијалним питањима, помоћу упитних речи, тражи се одређена информација која се односи на део исказа. Упитне речи могу бити упитни прилози (*où?*; *quand?*; *comment?*; *combien?*; *pourquoi?*), упитни придеви (*quel, quelle, quels, quelles*) и упитне заменице (*qui, que, quoi, lequel, laquelle, lesquels, lesquelles* и њихови сложени облици: *auquel, à laquelle, auxquels, auxquelles*, итд.). Парцијална питања могу да се односе на субјекат (нпр. *Qui a vu ce film?*), директни или индиректни објекат (нпр. *Qui voyez-vous?*; *Que dites-vous?*; *À qui pensez-vous?*), именски део предиката⁷ (нпр. *Quels sont ces papiers?*; *Que deviens-tu?*) или прилошке одредбе (нпр. *Où allez-vous?*; *Pourquoi Pierre reste-t-il ici?*; *Quand revenez-vous?*; *Comment voyagez-vous?*; *Combien de livres avez-vous?*). Упитне речи могу имати и проширене облике помоћу *est-ce qui* или *est-ce que* (нпр. *où est-ce que?*; *quand est-ce que?*; *qui est-ce qui?*; *qui est-ce que?*; *qu'est-ce que?*, итд.) „који служе за појачавање питања“ [Драшковић 1992: 229], а који уз себе везују нормалан ред речи: субјекат + предикат + додаци (директни објекат + индиректни објекат + прилошке одредбе). Уколико упитне речи немају проширене облике, редослед речи у парцијалним питањима варира у зависности од језичког регистра: док се, у складу са стандардним језиком, у највећем броју случајева иза упитне речи захтева проста или сложена инверзија, у говору је приметна тежња ка успостављању нормалног реда речи, а упитна реч се пласира на почетак или крај упитне реченице.

Упитне реченице у граматицама француског као страног језика. Упитне реченице у изучаваним граматицама француског као страног језика подељене су на две категорије ради веће прегледности:

I) граматике француског као страног језика објављене на француском језику које су написали изворни говорници (Mauger 1968, Callamand 1989, Bérard et al. 1989, Delatour et al. 1991), и

II) граматике француског језика објављене на српском језику (Хорецки 1953, Драшковић 1992, Папић 1992).

Док у побројаним граматицама нема већих одступања у приказивању начина образовања тоталних питања, приметне су велике разлике у томе како су представљена парцијална питања⁸. Наиме,

7 У француским граматицама ова функција назива се атрибутом (разликујемо атрибут који се односи на субјекат, нпр. *Elle est belle*, од атрибута који се односи на директни објекат, нпр. *Je le crois sincère*.)

8 За потребе овог рада, изучавано је само како су представљени, у граматицама француског као страног језика, упитни облици у личном глаголском облику индикатива или кондиционала, али не и парцијална питања уз инфинитив, где нису уочене веће

парцијална питања, у граматицима намењеним учењу француског као страног језика, различито су приказана у зависности од тога да ли је приликом њиховог описа само заступљен униформни стандардни књижевни језик или је узет у обзир и параметар ситуационог раслојавања језика, који је веома изражен у француском језику, те су, самим тим, заступљене и полиморфне структуре упитних реченица у различитим језичким регистрима француског језика. Будући да бројне статистичке анализе разговорног француског језика показују да супстандардне варијанте упитних реченица веома често предњаче у свакодневном говору⁹, немогуће их је избећи у опису интерогативног модалитета савременог француског језика. Према томе, потпун опис упитних реченица у савременом француском језику подразумева опис њихових разноликих синтаксичких структура, али и социолингвистичких фактора који условљавају њихову употребу у одређеној говорној ситуацији.

Будући да су највеће разлике приметне управо у начину приказивања образовања и употребе парцијалних питања у савременом француском језику, посебна пажња биће посвећена начину на који су она представљена у граматицима намењеним учењу француског као страног језика, али, пре свега, биће дат преглед свих побројаних језичких регистара у наведеним граматицима.

Језички регистри у граматицима француског као страног језика. Заједничка особина изучаваних граматика француског као страног језика објављених на француском језику, које су написали изворни говорници јесте да се заснивају на стандардном језику, али пружају увид и у употребу француског језика у различитим језичким регистрима. Однос према језичкој норми исказан је у предговорима наведених граматика где се чак, између осталог, доводи у питање постојање апсолутне граматичке норме: „Existe-t-il une norme grammaticale absolue? Bien souvent l'usage vient contredire ce qui est encore la règle. Dans ce même esprit nous avons signalé les différents niveaux de communication : langue familière, parlée, courante, soutenue et littéraire.“¹⁰ [Delatour et al. 1991: 4]. Према томе, не нуди се увек само једно стриктно правило, него, кад год је то нужно, дају се „les règles en évolution“ („правила која еволуирају“) као одлика сваког живог језика. Гастон Може (Gaston Mauger) изнео је заним-

варијације (нпр. *Que faire?; Quoi répondre?; Où aller?; Comment y réussir?*, итд.). Такође, анализирана су само директна питања, али не и индиректна питања.

9 Видети F. Gadet, „Le français ordinaire“, 1997, 105–113.

10 „Постоји ли апсолутна граматичка норма? Веома често у употреби се не поштује оно што се још увек сматра правилом. У том смислу, ми смо указали на различите нивое комуникације: фамилијарни, разговорни, свакодневни, неговани и књижевни језик.“

љиво опажање у предговору својој граматички, у којој је настојао да опише савремени француски разговорни и писани језик, где каже да, у време када се, нарочито посредством медија, језик брзо развија, задатак је утолико тежи да се састави граматика, како за изворне говорнике тако још више за странце, јер у новинама, на радију и телевизији, у савременим романима, може се свакодневно наћи оповргавање правила која би требало да буду дата у настави француског језика у складу са традиционалном граматиком [Mauger 1968: III].

Иако све анализирание граматике француског као страног језика француских аутора узимају у обзир језичке регистре, приметна је разлика у томе колико језичких регистара обухватају приликом објашњавања употребе упитних реченица, како их називају и представљају, те тако срећемо:

а) два језичка регистра: *style courant / familier* („свакодневни / фамилијарни стил“) и *style soutenu* („неговани стил“) [Callamand 1989: 84–88];

б) три језичка регистра: *langue soutenue* („неговани језик“), *langue courante* („свакодневни језик“) и *langue familière* („фамилијарни језик“) [Delatour et al. 1991: 3–4; 188–193];

в) три језичка регистра: *français standard* („стандардни француски језик“), *français familier* („фамилијарни француски језик“) и *français soutenu* („неговани француски језик“) [Bérard et al. 1989: 50–53] – разликовање језичких регистара уведено је, у овом случају, објашњењима у којим ситуацијама је прикладно персирати или не персирати саговорнику, те се каже да уколико не персирамо саговорнику, у зависности од степена успостављене присности, на располагању нам је избор лексичких и синтаксичких средстава, која могу бити више или мање фамилијарна, више или мање у складу са граматичким нормама [Bérard et al. 1989: 46];

г) четири (или пет) језичких регистара: *français écrit* („писани француски језик“, односи се, првенствено, на књижевни језик писаца пре 1940. г., на коме је заснована традиционална граматика), *langue courante* („свакодневни језик“, користи се у писаном и у разговорном језику и на њему је, у највећој мери заснована дотична граматика, а он одговара језику који употребљава Парижанин просечног културног образовања у разговору са саговорником кога добро не познаје или у разговору са неким ко му је претпостављен), *français parlé familier* („фамилијарни француски разговорни језик“, претпоставља блиске односе са саговорником, те се он користи „у разговору са механичаром који поправља ваше ауто или у разговору са пријатељем из детињства“), и *français parlé populaire* („народни

француски разговорни језик“, који, углавном, користе радници у међусобној комуникацији), а поред тога спомиње се још и *français parlé vulgaire* („вулгарни француски разговорни језик“, кога треба избегавати у употреби због бројних непристојних израза) [Mauger 1968: V-VI]. Када је реч о избору језичког регистра у писменом изражавању, Гастон Може препоручује, за текстове који захтевају озбиљнију форму (извештаји, конференције, есеји и сл.), француски писани књижевни језик и свакодневни језик, док, уколико треба написати писмо пријатељу или саставити неки дијалог (у роману или позоришном комаду), требало би да тој намени одговара свакодневни језик или фамилијарни француски разговорни језик. У усменој комуникацији, употреба свакодневног језика омогућава природно и примерено изражавање у већини говорних ситуација, мада изрази који припадају фамилијарном француском разговорном језику или, чак, и народном француском разговорном језику могу, такође, да звуче прикладно ако то допуштају околности, као и однос међу саговорницима, тон и тема разговора. У сваком случају, треба избегавати изразе из вулгарног француског разговорног језика, као и архаизме и изразе који се сматрају извештаченима [Mauger 1968: VI].

Дакле, француске граматике намењене странцима, као полазну тачку у објашњавању упитних реченица, узимају различите језичке регистре, али су они неусаглашени по броју и врсти, што може допринети томе да учење упитних реченица у настави француског као страног језика учини још сложенијим. У сваком случају, разноврсност форме у зависности од шароликости употребе, где одабир потенцијалног упитног облика зависи од услова одвијања конкретне говорне ситуације, одговара општем опису интерогативног модалитета у француском језику.

Када је реч о језичким регистрима у граматицима француског језика објављеним на српском језику, Марко Папић наводи да је као основу за излагање и анализу у својој граматици узео стандардни, општи језик, тј. „онај језички модел који је заједнички свим регистрима, не припадајући посебно ни једном од њих, и који се подједнако користи у говору и у писању“ [Папић 1992: 9], али у својој граматици даје напомене о разговорном језику, што није случај у осталим изучаваним француским граматицима на српском језику. Настојећи да допринесе „ослобађању домаће француске граматике од уских и у свету напуштених оквира традиционалног метода“ [Папић 1992: 9], Марко Папић у својој „Граматици француског језика“ посвећује, између осталог, посебно поглавље особеностима разговорног језика уз следеће крајње опрезно ограђи-

вање: „Индикације које следе дате су углавном као обавештење о данашњим тенденцијама француског свакодневног језика, а не као упутство за практичну примену.“ [Папић 1992: 25].

Језички регистри и тотална питања у граматицима француског као страног језика објављеним на француском језику које су написали изворни говорници. Три начина за постављање тоталних питања у француском језику распоређена су у језичке регистре на следећи начин [Delatour et al. 1991: 189]:

ТОТАЛНА ПИТАЊА У ФРАНЦУСКОМ ЈЕЗИКУ		
ЈЕЗИЧКИ РЕГИСТРИ:		ПРИМЕРИ:
[Callamand 1989: 84] [Bérard et al. 1989: 50–51]	[Delatour et al. 1991: 189]	
<i>style soutenu</i> („неговани стил“)	<i>langue soutenue</i> („неговани језик“)	<i>Viens-tu?</i>
<i>style courant / familier</i> („свакодневни / фамилијарни стил“)	<i>langue courante</i> („свакодневни језик“)	<i>Est-ce que tu viens?</i>
	<i>langue familière</i> („фамилијарни језик“)	<i>Tu viens?</i>

Дакле, проста или сложена инверзија у тоталним питањима спада несумњиво у одлике негованог језика, док остале врсте тоталних питања спадају заједно у исту категорију свакодневног / фамилијарног језика, или се питање постављено помоћу интонације сврстава у фамилијаран језик, док се питање помоћу *est-ce que* сврстава у свакодневни језик.

У граматици „*Modes d'emploi. Grammaire utile du français*“, наводи се да је постављање питања помоћу упитне интонације најчешће у говору, постављање питања помоћу *est-ce que* је, такође, веома често у говору (али је мање заступљено у писању), док се у разговорном језику најређе употребљава инверзија, која се сматра одликом негованог стила, те се користи у посебним приликама, као што су говори, конференције, и сл. или у писању књижевних текстова, разних упитника и сл. [Bérard et al. 1989: 50–51]. Гастон Може наводи, такође, да се питања без инверзије нарочито често користе у разговорном језику [Mauger 1968: 379].

Тотална питања у граматицима француског језика објављеним на српском језику. Као што је речено, нема већег одступања у приказивању формалне структуре тоталних питања у свим анализираним француским граматицима¹¹. Међутим, када је реч о

11 Све изучаване граматике разликују три начина за постављање тоталних питања осим „Прегледа граматике за средње школе“ Едите Хорецки (1953), где стоји да се уместо инверзије врло често употребљава упитни облик са изразом *est-ce que* који изискује

употреби, постоји разлика међу граматиџкама француског језика објављеним на српском језику, које не полазе нужно од различитих језичких регистара у француском језику и не дају потпуне информације о употреби. Наиме, једино у „Граматиџи француског језика“ Марка Папића стоји да је постављање питања помоћу интонације доминантно у разговорном језику у односу на остале начине постављања тоталног питања [Папић 1992: 149].

Језички регистри и парџијална питања у граматиџкама француског као страниг језика објављеним на француском језику које су написали изворни говорници. Заједничка особина свим изучаваним граматиџкама француског као страниг језика објављеним на француском језику јесте да, као полазну основу за објашњење парџијалних питања, узимају језичке регистре француског језика, те тако, поред формалног аспекта образовања парџијалних питања, описују и када се који облик употребљава. Видели смо да се ове граматиџке не подударају у виду броја и назива језичких регистара, те ће овде бити наведен само један пример непотпуног сажетог приказа парџијалних питања уз само основне упитне речи преузет из „Modes d'emploi. Grammaire utile du français“:

ПРЕГЛЕД ПАРѢИЈАЛНИХ ПИТАЊА УЗ ОСНОВНЕ УПИТНЕ РЕЧИ [Bérard et al. 1989: 53]			
УПИТНЕ РЕЧИ:	ЈЕЗИЧКИ РЕГИСТРИ И ПРИМЕРИ:		
	СТАНДАРДНИ	ФАМИЛИЈАРНИ после глагола (1) пре глагола (2)	НЕГОВАНИ
ОЎ	<i>Où est-ce qu'il va?</i>	1. <i>Il va où?</i> 2. <i>Où il va?</i>	<i>Où va-t-il?</i>
QUAND	<i>Quand est-ce qu'il part?</i>	1. <i>Il part quand?</i> 2. /	<i>Quand part-il?</i>
COMMENT	<i>Comment est-ce qu'il fait?</i>	1. <i>Il fait comment?</i> 2. <i>Comment il fait?</i>	<i>Comment fait-il?</i>
POURQUOI	<i>Pourquoi est-ce qu'il part?</i>	1. / 2. <i>Pourquoi il part?</i>	<i>Pourquoi part-il?</i>
QUE	<i>Qu'est-ce qu'il veut?</i>	1. <i>Il veut quoi?</i> 2. /	<i>Que veut-il?</i>
	<i>Qu'est-ce que c'est?</i>	1. <i>C'est quoi?</i> 2. /	<i>Qu'est-ce?</i>

редован ред речи [Хореџки 1953: 83], али се посебно не спомиње постављање питања само помоћу узлазне интонације.

QUI	<i>Qui est-ce que tu connais?</i>	1. <i>Tu connais qui?</i> 2. <i>Qui tu connais?</i>	<i>Qui connais-tu?</i>
	<i>Qui est-ce?</i> ¹³	1. <i>C'est qui?</i> 2. <i>Qui c'est?</i>	<i>Qui est-ce?</i>
D'OÙ	<i>D'où est-ce qu'il vient?</i>	1. <i>Il vient d'où?</i> 2. <i>D'où il vient?</i>	<i>D'où vient-il?</i>
DEPUIS QUAND	<i>Depuis quand est-ce qu'il est là?</i>	1. <i>Il est là depuis quand?</i> 2. <i>Depuis quand il est là?</i>	<i>Depuis quand est-il là?</i>
AVEC QUI	<i>Avec qui est-ce qu'il vit?</i>	1. <i>Il vit avec qui?</i> 2. <i>Avec qui il vit?</i>	<i>Avec qui vit-il?</i>
AVEC QUOI	<i>Avec quoi est-ce que tu fais ça?</i>	1. <i>Tu fais ça avec quoi?</i> 2. <i>Avec quoi tu fais ça?</i>	<i>Avec quoi fais-tu ça?</i>

Видимо да су различите структуре парцијалних питања разврстане у три језичка регистра: стандардни, фамилијарни и неговани, с тим што се у фамилијарном регистру разликују две подгрупе, од којих, ако се упитна реч нађе на почетку питања (2), такав облик се сматра „још више фамилијарним“ него када је упитна реч смештена иза глагола, тј. на крај упитне реченице (1). Облик (2) Гастон Може сврстава у народни француски разговорни језик, док облик (1) у његовој подели спада у фамилијарни француски разговорни језик.

У наведеној граматици, из које је преузета табела прегледа парцијалних питања уз основне упитне речи, истиче се да је инверзија у парцијалним питањима више заступљена у писаном него у разговорном језику, али се користи и у негованом усменом изражавању. Међутим, постоје кратка парцијална питања постављена помоћу инверзије која су толико честа у усменој комуникацији да не морају нужно упућивати на неговани језички регистар (нпр. *Où vas-tu? Que faites-vous? Comment allez-vous?*¹³).

12 Облик *Qui est-ce?* је кратко питање у инверзији које се толико често користи у говору да постаје неутрално и не упућује нужно на неговани језик већ је смештено истовремено и у стандардни језички регистар, где су махом сви остали заступљени облици формулисани помоћу *est-ce que*, док у фамилијарни језички регистар спадају облици: *C'est qui?* (1) и *Qui c'est?* (2). Међутим, таква расподела употребе није иста у другим граматицама, те је тако нпр. на једном месту *Qui est-ce?* распоређено аутоматски због инверзије у неговани језик, а *Qui c'est?* у свакодневни језик [Callamand 1989: 85], а на другом месту *Qui est-ce?* је распоређено у свакодневни језик, а *Qui c'est?* у фамилијарни језик [Delatour et al. 1991: 191].

13 Упитни облик *Comment allez-vous?* уобичајени је начин започињања разговора са особом коју персирамо, те се не може сматрати правим пунозначним питањем, а томе у прилог иде и чињеница да је једино у овом устаљеном облику обавезно везивање између упитног прилога и глагола у инверзији, док је то у сваком другом питању постављеном помоћу инверзије забрањено.

Оно што је у приказаној табели названо стандардним француским језиком, у „Grammaire du français – Cours de civilisation française de la Sorbonne“ назива се свакодневним француским језиком, а описом нису обухваћени изразито фамилијарни облици када се упитна реч нађе на почетку реченице, а иза ње следи нормалан ред речи тамо где би требало да буде употребљена инверзија. У „Grammaire vivante du français. Français langue étrangère“, парцијална питања постављена помоћу инверзије сврстана су у неговани стил, а сви остали облици у свакодневни стил. За разлику од граматике из које је преузета приказана табела, у овој граматици понуђени су и облици који су у наведеној табели изостављени: *Vous faites ça pourquoi? Quand (est-ce que) nous partons?* Према томе, ако се имају у виду само облици у наведеној табели, стиче се погрешан утисак да су ова питања немогућа у француском језику.

Парцијална питања у граматицима француског језика објављеним на српском језику. У „Граматици француског језика“ Марка Папића, у поглављу посвећеном интерогативном модалитету, наводе се три начина за постављање директног парцијалног питања уз глагол у личном глаголском облику [Папић 1992: 150–154], а то су:

1. упитна реч + инверзија субјекта (нпр. *Quand viens-tu? Quelle heure est-il? Qui est-ce?*, итд.), осим у случају када сама упитна реч врши функцију субјекта, те тада његова инверзија није могућа (нпр. *Qui est là? Qui est venu? Lequel d'entre vous désire me parler? Quel employé vous a servi? Combien de personnes ont téléphoné?*¹⁴, итд.);

2. упитна реч + формула *est-ce que* или *est-ce qui* уз нормалан ред речи (нпр. *Qu'est-ce que c'est? Quand est-ce que tu viens? Qu'est-ce qui se passe?*, итд.);

3. нормалан ред речи + упитна реч на крају реченице, уз напомену да се често користи у разговорном језику (нпр. *Tu viens quand? Tu demandes quoi? Tu as vu qui?* итд.).

У посебном поглављу посвећеном особеностима разговорног језика, између осталих одлика, наведено је и да се у директном парцијалном питању користи облик када је упитна реч на почетку реченице, а следи му, уместо инверзије или проширеног облика помоћу формуле *est-ce que* или *est-ce qui*, само нормалан ред речи (субјекат + глагол), противно нормативној граматици, и то када је субјекат именица (нпр. *Où ton père va?*), али када је субјекат замени-

¹⁴ Гастон Може у својој граматици наводи, такође, да је ово исправан облик (нпр. *Combien de gens viendront?*), али и да се у говору и писању све чешће користи облик са инверзијом (нпр. *Combien de gens viendront-ils?*) [Mauger 1968: 300].

ца користи се инверзија (нпр. *Où va-t-il?*)¹⁵ [Папић 1992: 26]. Међутим, овакав начин постављања парцијалног питања није посебно уврштен у начине за образовање директног парцијалног питања у поглављу посвећеном интерогативном модалитету.

У осталим анализираним граматикама француског језика објављеним на српском језику (Хорецки 1953, Драшковић 1992), заступљена су само прва два начина за постављање парцијалних питања (упитна реч + проста или сложена инверзија субјекта где то налаже нормативна граматика, или упитна реч + формула *est-ce que* или *est-ce qui* уз нормалан ред речи), без напомена о могућности формулисања парцијалног питања на другачији начин. Нема напомена о разликовању начина за постављање питања у складу са различитим језичким регистрима француског језика.

Након приказаног диспаратног приступа објашњењу упитних реченица у различитим граматикама француског као страног језика, биће занимљиво видети како се он одражава на наставу француског као страног језика. У наставку рада биће наведени примери различитог приступа објашњењу упитних реченица у почетничким методама за учење француског као страног језика намењених одраслима, које припадају различитим методолошким правцима (АВГС метода и комуникативни приступ учењу страних језика), па тако, у складу са својим различитим концепцијским основама, дају више или мање предност појединим облицима који се сматрају одликама савременог француског разговорног језика. Посебна пажња биће посвећена приказу парцијалних питања, јер је утврђено, када је реч о тоталним питањима, да обе методе дају предност интонацији, затим упитном облику помоћу израза *est-ce que*, док инверзија долази на треће место, мада је у АВГС методи приметно више заступљена него у комуникативној методи.

Пример приступа објашњењу упитних реченица у АВГС методи: „Le français et la vie, 1“ (1971). У АВГС методи „Le français et la vie, 1“ (1971), аутори у предговору истичу да њихова метода води ка усвајању „корисног и лепог језика“, те додају да то „неће бити осиромашен и сведен француски језик, већ правилан и угледан“ чије ће усвајање бити поступно [Bruézière et al. 1971: IV]. Шта се тачно под тим подразумева, најбоље се види на примеру заступљеног модела упитних реченица.

¹⁵ Овај изузетак није у складу са облицима приказаним у табели парцијалних питања уз основне упитне речи преузетој из француске граматике „Modes d'emploi. Grammaire utile du français“, где се наводи следећи облик као одлика изразито фамилијарног језичког регистра: *Où il va?*, или облик: *Il va où?* као одлика мање израженог фамилијарног језичког регистра [Bérard et al. 1989: 53].

Упитне реченице су, као и остале врсте реченица у АВГС методи, приказане у структуралним табелама, попут ове која је овде дата:

Пример приказа парцијалних питања у авгс методи:
„Le français et la vie, 1“ (1971), [Bruézière et al. 1971: 199]

7				8			
• Où			faut-il partir	•			le passeport
			fallait-il descendre				la carte d'identité
• Quand			faudra-t-il changer de train	(n')	a fallu		le billet
			faut partir	•	faut		deux places
• Pourquoi	est-ce qu'	il	fallait descendre	ne	faudra	que	le permis de conduire
			faudra changer de train				

У складу са концепцијским ставом АВГС методе, где је заступљено имплицитно учење граматике, не уводе се граматичка објашњења, већ се дају структуралне табеле које, помоћу структуралних вежби, треба да допринесу усвајању модела и стварању одређених аутоматизама. Табеле су прегледно дате, обележена је интонација упитних реченица, и дати су стандарднојезички облици парцијалних питања: упитна реч + инверзија (нпр. *Où faut-il partir?*) или упитна реч + *est-ce que* + нормалан ред речи (нпр. *Où est-ce qu'il faut partir?*). Понуђен је и одговор у виду потврдне или одричне изјавне реченице, чија је интонација, такође, обележена. Поред овог најзаступљенијег модела интерогативног модалитета, у методи „Le français et la vie, 1“ (1971), нуде се још свега два облика који одступају од прописаног модела парцијалних питања:

а) модел питања са нормалним редом речи једино уз упитни прилог *combien* на крају реченице: *Ça fait combien? Ça va faire combien? C'est combien?*, и

б) модел питања са упитним прилогом *comment* на почетку реченице и нормалним редом речи, и то само у питању: *Comment ça va?* (ово уобичајено питање у свакодневној комуникацији на савременом француском језику јавља се тек у претпоследњој лекцији у књизи).

Ово одступање од стандарднојезичког модела парцијалних реченица показује да се аутор строго придржавао препорука које су дате у објашњењу израде основног француског речника и граматич-

ке: „On pourra aussi, dans la pratique, enseigner les phrases: *Comment ça va?* et *Ça coûte combien?*“¹⁶ [Gougenheim et al. 1964: 229].

Према томе, у АВГС методи „Le français et la vie, 1“ (1971), заступљен је готово искључиво стандардни књижевни језик без разликовања језичких регистара. Ако се поново осврнемо на цитирани део предговора из ове методе, намеће се закључак да сви остали облици који нису заступљени у овој методи, па тако и облици парцијалних питања којима се одликује разговорни језик, не спадају у „користан, леп, правилан и угледан“ језик.

Пример приступа објашњењу упитних реченица у комуникативној методи: „Escalaes, 1“ (2002). У методи „Escalaes, 1“ (2002), заснованој на комуникативном приступу учењу страних језика, аутори у предговору истичу да у њој није заступљен само стандардни језик, већ и различити регистри савременог француског језика, што све заједно чини „аутентичан језик“ [Blanc et al. 2002: 3]. Ова метода се ослања на „Заједнички европски оквир за живе језике: учење, настава, оцењивање“ (Стразбур, 2001), те, између осталог, тежи ка постизању друштвено-културне компетенције кроз упознавање различитих аутентичних докумената, од књижевних до фамилијарних. Важна одлика ове методе јесте да одваја сферу усменог и писменог разумевања, која, на почетку учења страног језика, нужно треба да буде што богатија и шира, од сфере усменог и писменог изражавања, која је нужно на почетку учења скромна, те је на тај начин покривен широк спектар језичких регистара који се срећу у настави од самог почетка учења француског језика. Видећемо како се такав приступ одражава на учење упитних реченица у француском језику на основу приказа интерогативног модалитета у граматичком делу датом на крају књиге:

ПРИМЕР ПРИКАЗА ПАРЦИЈАЛНИХ ПИТАЊА У КОМУНИКАТИВНОЈ МЕТОДИ: „Escalaes, 1“ (2002), [Blanc et al. 2002: 172]			
	МОДЕЛ	ПРИМЕРИ	УПОТРЕБА
1.	(упитна реч) + <i>est-ce que</i> + субјекат + глагол (+ допуна)	<i>Est-ce que vous êtes d'accord?</i> <i>Pourquoi est-ce qu'il part?</i> <i>Qu'est-ce qu'elle fait demain?</i>	- ово је уобичајени модел; користи се нарочито у говору, али и у писању

¹⁶ „Моћи ћемо, такође, у настави, заступати облике: *Comment ça va?* и *Ça coûte combien?*“

2.	а) (упитна реч) + глагол + субјекат (+ допуна)	<i>Êtes-vous d'accord?</i> <i>Pourquoi part-il?</i> <i>Que fait-elle demain?</i>	- овај модел се првенствено користи у писању и не функционише више много са: <i>je</i>
	б) (упитна реч) + субјекат + глагол + заменица у функцији субјекта (+ допуна)	<i>Pourquoi la dame part-elle?</i>	
3.	а) (упитна реч) + субјекат + глагол (+ допуна)	<i>Vous êtes d'accord?</i> <i>Il part pourquoi?</i> <i>Pourquoi il part?</i>	- овај модел се првенствено користи у говору
	б) субјекат + глагол (+ упитна реч) (+ допуна)	<i>Elle fait quoi demain?</i>	

Из приказане табеле видимо да су, у методи „Escapes, 1“ (2002), на једноставан начин, приказане различите синтаксичке структуре упитних реченица у француском језику (не раздвајајући их посебно на тотална и парцијална питања), и да је, уз сваки модел упитних реченица, дат опис употребе који одговара различитом језичком регистру, а чије се основно разграничење заснива на разликовању писаног и разговорног језика. Иако је у овој табели само заступљено разликовање писаног и разговорног језика, кроз методу се протеже и ситуационо рслојавање језика које проистиче из употребе разноврсних аутентичних докумената у складу са концепцијском основном комуникативног приступа учењу страних језика.

Дакле, у комуникативној методи „Escapes, 1“ (2002), разликовање језичких регистара чини главну окосницу на којој се заснива учење упитних реченица у француском језику, те она обухвата како стандарднојезичке упитне облике тако и учестале супстандардне упитне облике којима се одликује савремени француски разговорни језик. Ниједан упитни облик није потцењен и сваки облик има своје место у усменом и писменом разумевању и изражавању у складу са правилима употребе које налажу социolingвистички фактори различитих језичких регистара.

Закључак. Учење упитних реченица у настави француског као страног језика захтева посебну пажњу како због постојања напредних облика тако и због важности ситуационог раслојавања језика на основу којег се врши избор у конкретној говорној ситуацији у зависности од језичког и нејезичког контекста. Упркос приметној тенденцији у појединим граматиџама и методама за учење француског као страног језика ка приказивању само стандарднојезичког књижевног језика, нужно је пружити увид и у најчешћа одступања

од норме у разговорном језику, у складу са савременим проучавањима француског језика, како би се говорник коме француски није матерњи језик оспособио за успешно разумевање и комуникацију на страном језику.

Литература

Bérard, Christian 1989: É. Bérard, C. Lavenne, *Modes d'emploi. Grammaire utile du français*, Hatier, Paris.

Blanc, Cartier, Lederlin 2002: J. Blanc, J.-M. Cartier, L. P. ederlin, *Escales, 1*, CLE International, Paris.

Bruézière, Mauger 1971: M. Bruézière, G. Mauger, *Le Français et la vie, 1*, Collection publiée sous le patronage de l'Alliance française, Hachette, Paris.

Callamand 1989: M. Callamand, *Grammaire vivante du français. Français langue étrangère*, Larousse, CLE International.

Delatour, Jennepin, Léon-Dufour, Matllé-Yeganeh, Teyssier 1991: Y. Delatour, D. Jennepin, M. Léon-Dufour, A. Matllé-Yeganeh, B. Teyssier, *Grammaire du français – Cours de civilisation française de la Sorbonne*, Hachette F.L.E., Paris.

Драшковић 1992: В. Драшковић, *Граматиџика француског језика за основну школу*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Завод за издавање уџбеника, девето издање.

Gadet 1997: F. Gadet, *Le français ordinaire*, Armand Colin, Paris.

Gougenheim, Michéa, Rivenc, Sauvageot 1964: G. Gougenheim, R. Michéa, P. Rivenc, A. Sauvageot, *L'élaboration du français fondamental (1er degré). Étude sur l'établissement d'un vocabulaire et d'une grammaire de base*, Didier, Paris, (2e édition).

Хорецки 1953: Е. Хорецки, *Прељлед француске граматџике за средње школе*, Београд: Знање, Предузеће за уџбенике.

Mauger 1953: G. Mauger, *Cours de langue et de civilisation françaises, I (1er et 2e degrés)*, Collection publiée sous le patronage de l'Alliance française, Hachette, Paris.

Папић 1992: М. Папић, *Граматиџика француског језика. Структурална морфосинтакса*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Завод за издавање уџбеника (треће издање).

Точанац Миливојев 1989: Д. Точанац Миливојев, *Propositions, phrase et texte. Syntaxe de phrase française*, Институт за стране језике и књижевности, Филозофски факултет, Нови Сад.

Nataša Radušin Bardić

LES PHRASES INTERROGATIVES DANS LES GRAMMAIRES DU FRANÇAIS LANGUE ÉTRANGÈRE

Résumé

Les phrases interrogatives se caractèrisent en français contemporain par leur structure syntaxique plus ou moins complexe, standard et non-standard, qui varie en fonction de facteurs sociolinguistiques. La norme prescrit, dans la plupart des cas, l'inversion simple ou complexe après les mots interrogatifs (non suivis de *est-ce que*) introduisant la question partielle. Or, nous constatons dans la langue parlée une certaine tendance vers le rétablissement de l'ordre normal des mots (sujet + verbe + compléments), avec les mots interrogatifs placés au début ou à la fin de la phrase interrogative. Comment l'hétérogénéité des phrases interrogatives est-elle expliquée dans les grammaires du FLE, publiée par les auteurs français et serbes, mises à la disposition des étudiants en français dont la langue maternelle est le serbe? Les phrases interrogatives non-standard sont-elles négligées dans l'enseignement du FLE ou bien expliquées en fonction des différents registres de langue? L'analyse des différentes grammaires du FLE montre une forte divergence d'approches dans l'explication de la modalité interrogative en français, aussi bien quant à la reconnaissance des formes morpho-syntaxiques de la langue parlée que quant à l'existence des registres de langue, leur nombre et genre.